

На основу члана 67. ст. 1. и 4. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон и 10/19),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК

о допунама Правилника о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања

Члан 1.

У Правилнику о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 5/19) у делу: „3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ” после програма предмета: „СРПСКИ ЈЕЗИК”, додају се програми предмета: „МАТЕРЊИ ЈЕЗИК”, и то: „АЛБАНСКИ ЈЕЗИК, БОСАНСКИ ЈЕЗИК, МАЂАРСКИ ЈЕЗИК, РУМУНСКИ ЈЕЗИК, РУСИНСКИ ЈЕЗИК и СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК”, који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

У делу: „4. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ” после програма: „ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ”, додају се програми: „МАТЕРЊИ ЈЕЗИК/ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ”, и то: „БУЊЕВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, УКРАЈНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ и ЧЕШКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ”, који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”, а примењује се почев од школске 2020/2021. године.

Naziv predmeta	Bosanski jezik i književnost
Cilj	Cilj nastave i učenja <i>bosanskoga jezika i književnosti</i> je razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, razvijanje čitalačke pismenosti i kulture, istraživanje iskustva i ideja književnosti, poticanje i vrednovanju vlastitoga stvaralaštva i stvaralaštva drugoga, te razumijevanje teksta u različitim kulturnim, međukulturnim i društvenim kontekstima.
Razred	Sedmi
Godišnji fond časova	144 časa (sata)

ISHODI Po završenoj temi / oblasti učenik će biti u stanju da:	OBLAST / TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - razlikuje usmenu od autorske književnosti; - razlikuje odlike književnih rodova i osnovnih književnih vrsta; - koristi književne termine i pojmove obrađivane u prethodnim razredima i povezuje ih sa novim djelima koja čita; - identifikira osnovna obilježja lirskih i epskih narodnih pjesama; - ističe univerzalne vrijednosti književnog djela i poveže ih sa sopstvenim iskustvom i okolnostima u kojima živi; - čita sa razumijevanjem različite vrste tekstova i komentariše ih, u skladu sa uzrastom; - razlikuje osnovne odlike stiha i strofe –ukrštenu, obgrljenu i paru rimu; slobodni i vezani stih; refren; - razumije sadržaj, parafrazira pročitano i iskazuje svoje dojmove o djelu; - tumači motive (prema njihovom sadejstvu ili kontrastivnosti) i pjesničke slike u odabranom lirskom tekstu; - odredi rod književnoga djela i književnu vrstu; - pravi razliku između djela lirskog, epskog i dramskog karaktera; - razlikuje autorsku pripovijetku od romana; - analizira strukturu lirске pjesme (strofa, stih, rima); - uočava osnovne elemente strukture književnumjetničkog djela: tema, motiv, radnja, vrijeme i mjesto radnje; - razlikuje zaplet i rasplet kao etape dramske radnje; - razlikuje pojam pjesnika i pojam lirskoga subjekta; pojam pripovjedača u odnosu na autora; - uočava različite pozicije pripovjedača; - razlikuje oblike kazivanja; - razumije, zapaža i povezuje sa stvarnošću karakteristike likova; - odredi stilske figure i razumije njihovu ulogu u književnumjetničkome tekstu; - analizira uzročno-posljedične odnose u tekstu i vrednuje istaknute ideje koje tekst nudi; - interpretira djelo vodeći računa o fabulativnoj i tematsko-idejnoj okosnici djela; - analizira postupke likova u književnumjetničkome djelu, služeći se argumentima iz teksta; - obrazlaže svoje tvrdnje o djelu potkrepljujući ih citatima iz teksta; - uočava i interpretira elemente tradicije, vjerovanja, običaje, način života i događaje u prošlosti opisane u književnim djelima; - uvažava nacionalne vrijednosti i njeguje kulturnohistorijsku baštinu; - uspoređuje književna djela sa djelima iz oblasti medijske kulture; - prepoznaje osobine drame kao književnoga roda; - prepoznaje odlike dramskih vrsta; - prepoznaje etape dramske radnje; - poveže gramatičke pojmove obrađene u prethodnim razredima sa novim nastavnim sadržajima; - prepozna gramatičke kategorije promjenljivih vrsta riječi; - odredi vrste nepromjenljivih riječi u tipičnim slučajevima; - razlikuje vrste glasovnih alternacija i primjenjuje književnojezičku normu; - prepoznaje značenje padeža i dosljedno ih primjenjuje; - prepoznaje i upotrebljava glagolske oblike; - klasificira glagolske oblike; - uočava tvorbu glagolskih oblika; - razlikuje glagolske načine i nelične glagolske oblike i upotrebí ih u skladu sa normom; - razlikuje rečenice po komunikativnoj funkciji i prema složenosti u vezi sa vrstama glagola; - razlikuje gramatički i logički subjekat; - razlikuje glagolski i imenski predikat; - razlikuje složeni glagolski predikat od zavisne rečenice sa veznikom da; - uoči dijelove sintagmi i njihove vrste; - iskaže rečenični član riječju, prijedložko-padežnom konstrukcijom, sintagmom i rečenicom; - prepozna vrste naporednih odnosa među rečeničnim članovima i nezavisnim rečenicama; - identifikira vrste zavisnih rečenica; - primjenjuje osnovna pravila kongruencije u rečenici; - primjenjuje osnovna pravila akcentiranja; - prepoznaje i povezuje historijska dešavanja sa razvojem jezika; - nabrojati i vremenski odrediti faze razvoja bosanskog jezika; primjenjuje pravopisnu normu; - koristi pravopis (školsko izdanje); - primjenjuje interpunkcijske znake u složenoj rečenici; - razlikuje duge i kratke akcente, silazne i uzlazne; - pravilno izgovara riječi vodeći računa o dužini akcenta i intonaciji; 	<p>KNJIŽEVNOST</p>	<p>LIRIKA Lektira</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Usmene lirске pjesme: <i>Dva su cvijeta u bostanu rasla</i> <i>Naša Bosno, naše vel' ko dobro</i> 2. Usmene lirске pjesme - sevdalinke: <i>Zaplakala Šećer Đula</i> <i>Zaljublja se mostarska munara</i> 3. Usmene balade i romanse: <i>Smrt Omera i Merime;</i> <i>Razbolje se gonđe Mehmede</i> 4. Derviš-paša Bajezidagić: <i>Gazel o Mostaru (Upoznavanje sa književnim stvaralaštvom Bošnjaka na orijentalnim jezicima)</i> 5. Mehmed-aga Pruščanin: <i>Duvanjski arzuhal (Upoznavanje sa odlikama alhamijado književnosti)</i> 6. Hamza Humo: <i>U orađu</i> 7. Aleksandar Sergejevič Puškin: <i>Volio sam Vas</i> 8. Musa Ćazim Ćatić: <i>Zambak</i> 9. Mak Dizdar: <i>Blago</i> 10. Safvet-beg Bašagić: <i>Sjaj, Mjeseče</i> 11. Aleksa Šantić: <i>Ostaje ovdje</i> 12. Skender Kulenović: <i>Stećak</i> 13. Fridrih Šiler: <i>Oda radosti</i> <p>Književni termini i pojmovi Književni rodovi i književne vrste. Vrste stihova u pjesmi. Vrsta strofe prema broju stihova u lirskoj pjesmi. Odlike lirске poezije: ritam i rima. Stilske figure: hiperbola, metafora, alegorija, epiteti, personifikacija. Vrste autorske i narodne lirске pjesme: ljubavne pjesme, sevdalinke, opisne, rodoljubive, socijalne, misaone. Vrste lirskonarativnih narodnih pjesama: romanse i balade.</p> <p>EPIKA Lektira</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Usmene epske pjesme: <i>Kako je Mehmed đumruk ukinuo</i> 2. Usmena proza: <i>Titiz i Džomet, novela</i> <i>Mudri derviš, narodna priča</i> 3. Ezopove basne (izbor) 4. Fatima Pelesić Muminović: <i>Slatka duša</i> 5. Branko Ćopić: <i>U kradi (odlomak)</i> 6. Anton Pavlovič Čehov: <i>Činovnikova smrt</i> 7. Hasnija Muratagić-Tuna: <i>Sat</i> 8. Taha Husein: <i>Knjiga dana, odlomak</i> 9. Ivo Andrić: <i>Djeca</i> 10. Alija Isaković: <i>U pohode Sirriji</i> 11. Vilijem Sarojan : <i>Oh golubovi, oh ljudi, oh dječaci</i> <p>Književni termini i pojmovi Odlike epskih narodnih pjesama. Tema i glavni motivi. Oblici pripovijedanja: naracija (hronološko pripovijedanje), opisivanje, dijalog, monolog. Fabula/radnja, redosljed događaja. Vrste epskih djela: pripovjetka, novela, roman. Granični književni žanrovi.</p> <p>DRAMA Lektira</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Muhamed Abdagić: <i>Ramiza</i> 2. Zlatko Topčić: <i>Kulin ban</i> <p>Književni termini i pojmovi Dramske vrste: tragedija – osnovne karakteristike. Monolog i dijalog u drami. Drama sa historijskom tematikom. Didaskalije, replika. Kompozicija i etape dramske radnje.</p> <p>NAUČNOPOPULARNI I INFORMATIVNI TEKSTOVI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Izbor iz enciklopedija, antologija i časopisa za djecu 2. Alija Isaković: <i>Na Prokoškom jezeru</i> 3. Nijaz Abadžić: <i>Pčele i zdravlje</i>

<ul style="list-style-type: none"> - govori jasno poštujući književnojezičku normu; - tečno i jasno čita književne i neumjetničke tekstove; govori na zadatu temu poštujući književnojezičku normu; - razlikuje književnumjetnički od publicističkog funkcionalnog stila; - sastavi koherentan pisani tekst u skladu sa zadatom temom narativnog i deskriptivnog tipa; - upotrebljava različite oblike usmenog i pismenog izražavanja: prepričavanje različitih tipova tekstova, bez sažimanja i sa sažimanjem, pričanje (o događajima i doživljajima) i opisivanje; - prepoznaje hronološki i retrospektivni slijed kazivanja, te na osnovu toga širi svoje sposobnosti učenja i čitanja uopće; - napiše jednostavniji argumentirani tekst pozivajući se na činjenice; - koristi tehnički i sugestivni opis u izražavanju; - sastavlja sažetak – rezime - prepoznata citat i fusnote i razumije njihovu ulogu; - pronade potrebne informacije u nelinearnom tekstu; - primjenjuje različite strategije čitanja (informativno, doživljajno, istraživačko i dr.); - pronalazi, povezuje i tumači eksplicitno i implicitno sadržane informacije u kraćem, jednostavnijem književnom i neumjetničkom tekstu; - dramatiizira odlomak odabranog književnumjetničkog teksta; - izražajno čita obrađene književne tekstove; - uočava razliku između glume u pozorištu i glume pred kamerom; - prepoznaje izražajna sredstva u filmu; - prepoznaje i poveže izražajna sredstva u filmu i književnom djelu. 		<p>DOMAĆA LEKTIRA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Izbor iz antologija usmene književnosti (<i>Gnijezdo vila ptica lastavica, Šta se čuje iza grada, Snijeg pade na behar na voće</i>) 2. Antoan de Sent Egziperi: <i>Mali princ</i> 3. <i>Dnevnik Ane Frank</i> 4. Isak Samokovlija: <i>Nosač Samuel</i> 5. Ernest Hemingvej: <i>Priče o Niku</i> 6. Alfons Dode: <i>Pisma iz moga mlina (Pisma iz moje vjetrenjače)</i> 7. Alija Nametak: <i>Tuturuza i Šeh Meco</i> (odlomak) 8. Ahmed Muradbegović: Izbor iz novela <p>Dopunski izbor lektire (birati do pet djela)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Maksim Gorki: <i>Djetinjstvo</i> 2. Ivan Cankar: <i>Zastidio se majke</i> 3. Nikolaj Gogolj: <i>Taras Buljba</i> 4. Anton Pavlovič Čehov: <i>Mala šala</i> 5. Husein Bašić: <i>Kula / Kaput</i> 6. Zuko Džumhur: <i>Kao u staroj istočnoj bajci</i> 7. Antun Gustav Matoš: <i>Notturmo</i> 8. Žak Prever: <i>Za tebe ljubavi moja</i> 9. Sergej Jesenjin: <i>Breza</i> 10. Amenofis Ehnaton: <i>Himna Suncu</i> 11. Čamil Sijarić: Izbor iz poezije
	JEZIK	<p>Gramatika</p> <p>Gradenje i osnovna značenja glagolskih oblika. (Obnavljanje iz prethodnih razreda). Podjela glagolskih oblika na proste i složene i na lične (vremena i načini) i nelične. Promjenljive i nepromjenljive vrste riječi (sistemizacija i obnavljanje). Glasovne promjene (obnavljanje i sistemizacija). Pojam sintagme (glavni član i zavisni članovi); vrste sintagmi: imeničke, pridjevske, priloške i glagolske. Pojam atributa u okviru sintagme. Pojam i razlikovanje apozicije i apozitiva, atributa i atributiva. Gramatički i logički subjekt. Glagolski predikati. Rečenični članovi iskazani riječju, predložko-padežnom konstrukcijom, sintagmom i rečenicom. Naporedni odnosi među rečeničnim članovima – sastavni, rastavni i suprotni. Pojam komunikativne i predikatske rečenice. Pojam bezlične rečenice. Nezavisne predikatske rečenice – naporedni odnosi među nezavisnim rečenicama (sastavni, rastavni, suprotni). Zavisne predikatske rečenice (izrične, odnosne, mjesne, vremenske, uzročne, uvjetne, dopusne, namjerne, posljedične i poredbene). Kongruencija – osnovni pojmovi. Historijski razvoj bosanskoga jezika (Period Srednjovjekovne Bosne i Osmanski period)</p> <p>Pravopis</p> <p>Provjeravanje i uvježbavanje sadržaja iz prethodnih razreda. Pravopisna rješenja u vezi sa obrađivanim glagolskim oblicima. Interpunkcija u složenoj rečenici (zapeta, tačka i zapeta; zapeta u navođenju skraćena); Crta i crtica; zagrada.</p> <p>Ortoepija</p> <p>Razlikovanje dugih i kratkih akcenata, dugouzlaznih i dugosilaznih. Vježbanje u izgovaranju kratkouzlaznih i kratkosilaznih akcenata.</p>
	JEZIČKA KULTURA	<p>Tekstovi u funkciji unapređivanja jezičke kulture. Govorne vježbe na unaprijed određenu temu. Tehnički i sugestivni opis i tehnička i sugestivna naracija. Prepričavanje teksta sa promjenom redoslijeda događaja (retrospektiva) po samostalno sačinjenom planu. Sažeto prepričavanje uz promjenu gramatičkog lica (u 1. i 3. licu). Pričanje o stvarnom i izmišljenom događaju uz korištenje pripovijedanja, opisivanja i dijaloga. Pisanje rezimea (sažetka); Vježbe u upotrebi različitih padeža. Bogaćenje rečnika: <i>leksičko-semantičke vježbe</i>. Pismene vježbe i domaći zadaci i njihova analiza na času. Četiri školska pismena zadatka – po dva u svakom polugodištu (jedan čas za izradu zadatka i dva za analizu i pisanje unaprijedene verzije sastava). Film i pozorište. Idrizović: <i>Miris dunja</i> (odlomak) Čitanje djela i gledanje filma. Dž. K. Rouling: <i>Hari Poter i Kamen mudrosti</i></p>
	MEDIJSKA KULTURA	

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezička kultura, medijska kultura.

UPUTSTVO ZA METODIČKO-DIDAKTIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Nastavni predmeti u drugome ciklusu zasnovani su na onim oblicima, metodama, sredstvima, pomagalima, medijima i tehnologiji koji su specifični za tzv. starije razrede, što znači da se oblici i metode nastavnoga rada prilagođavaju starijem uzrastu učenika, odnosno načelima tzv. predmetne nastave.

Bosanski jezik i književnost kao predmet predstavlja sintezu književnoga i jezičkoga znanja. Programsko-planska struktura ovog predmeta uključuje sadržaje nastave književnosti sa osnovama teorije književnosti, nastavu gramatike, ortografije, ortoepije, nastavu kulture izražavanja i nastavu medijske kulture. Sve ove sadržaje povezuje jezik, on ima obrazovnu, odgojnu, funkcionalnu i komunikacijsku dimenziju. Nastava bosanskoga jezika daje temeljna znanja iz jezika i književnosti i temeljnu pismenost. Ta znanja utječu na uspjeh u učenju i drugih nastavnih predmeta.

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima treba da budu zasnovani na usvajanju osnovnih pojmova iz gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pisanog izražavanja, stvaranju vlastitih tekstova (pisanih sastava), te ovladavanju osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenske umjetnosti i medijske kulture. Prilikom izrade programske strukture vodilo se računa o estetskim, etičkim i nacionalnim kriterijima izbora književnih djela i pisaca što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanke. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici mogu izvršiti selekciju tekstova u skladu sa brojem nastavnih sati, ali moramo stalno imati na umu reprezentativnost tekstova, kako bismo osposobili djecu za samostalan pristup interpretaciji umjetničkog djela (važno je uključiti djela koja predstavljaju različite vrste i rodove).

Priroda predmeta uvjetovala je i dominaciju određenih nastavnih metoda i sredstava, tako da se kod jezičkih, društvenih i humanističkih oblasti u pojedinim predmetima više preferiraju metode kao što su: metode razgovora, pisanja, tekstualna metoda i dr. Također, poželjna su i specifična sredstva, pomagala, mediji i tehnologija nastavnog rada, kao što su udžbenici, priručnici, radni kabineti, didaktičke učionice, digitalne učionice, školska biblioteka, fonolaboratorij i dr. Nastava predmeta Bosanski jezik i književnost, osim obrazovno-naučne uloge, ima i osobitu društvenu funkciju – formiranje humane, duhovno i radno osposobljene ličnosti učenika, odnosno čovjeka visoke etičke i kreativne kulture, kvalitetnog znanja i pravilnog mišljenja, spremnog da u skladu sa ovim principima bude aktivan faktor progresa u savremenoj društvenoj zajednici

Program nastave i učenja za predmet Bosanski jezik i književnost uspostavljen je po funkcionalnim principima, gdje su teme / oblasti i sadržaji programa usmjereni na ishode.

U programskim sadržajima središnje mjesto zauzimaju jezik i književnost Bošnjaka, u kontekstu izučavanja književno-jezičke tradicije evropskih naroda (njihovih vrhunskih dostignuća, književnih pojava, refleksa i procesa). U kontekstu historijskog razvoja književnosti prezentirani su najznačajniji predstavnici bošnjačke, bosanskohercegovačke, regionalne i evropske, odnosno svjetske, književnosti. Nastavni sadržaji iz oblasti teorije književnosti i stilistike obrađuju se sukcesivno, u toku interpretacije i analize književnih djela – njihovih estetskih, književno-historijskih, društvenih i jezičko-stilskih specifičnosti. U pristupu književnumjetničkom tekstu, u skladu sa pedagoško-psihološkim zahtjevima, posvećuje se posebna pažnja kreativnom uvođenju učenika u tehnike interpretacije i njihovom osposobljavanju da razumiju književnumjetničke pojave. Nastavnikove informacije su od osobitog značaja. One moraju biti potpune, sadržajne, konkretne i prilagođene toku i tipu časa. Obavezan je rad na odgovarajućim odabranim primjerima iz književnih djela (rad na tekstu).

Djela koja su predviđena za domaću lektiru interpretiraju se po istoj metodologiji kao djela iz obaveznih nastavnih sadržaja, na osnovu prethodnog čitanja i priprema učenika za samoradnju. Izbor djela za interpretaciju, iz korpusa predviđenog za lektiru, mogu da vrše sami učenici, uz konsultacije i planiranje sa nastavnikom. Interpretacija djela, kao i diskusija u vezi sa njom, može biti individualna i u grupama – razvrstana po temama ili drugim književnumjetničkim kriterijima.

U proučavanju jezika i jezičkih sadržaja (jezika u upotrebi – komunikacija i jezika u književnom djelu – umjetnička funkcija jezika) posebna se pažnja posvećuje osposobljavanju učenika da razumiju fonološke, morfološke, leksičke, sintaksičke i stilske karakteristike, međukategorijske različitosti, tvorbene modele i mogućnosti, leksičku i sintaksičku metaforiku, slikovitost pjesničkoga jezika, višeznačnost riječi i jezičku kreaciju, kao i distinktivne i umjetnički funkcionalne odnose između narodnog i standardnog jezika odnosno njihove norme.

Za uspješnu obradu nastavnih sadržaja iz predmeta Bosanski jezik i književnost najproduktivniji je postupak rad na tekstu književnog djela, prilaženje djelu sa estetsko-umjetničkog i stilsko-jezičkog aspekta, ali i osposobljavanje učenika za samoradnju i stvaralačke navike.

Preporučena distribucija časova po predmetnim oblastima je sledeća: Književnost – 56 časova (sati), Jezik – 52 časa (sata), Jezička kultura – 32 časa (sata) i Medijska kultura – 4 časa (sata). Ukupan fond časova, na godišnjem nivou, iznosi 144 časa (sata). Sve tri oblasti programa nastave i učenja se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima.

I. PLANIRANJE NASTAVE UČENJA

Program nastave i učenja orijentiran je na ishode. Učenje i poučavanje će, umjesto na sadržaje, biti usmjereno na ishode učenja koji upućuju na to koja će znanja i vještine učenik usvojiti na kraju školske godine. Zato će u središtu procesa nastave i učenja biti učenik, a ne nastavni sadržaji. Nastavnici će samostalno, ali i u dogovoru s učenicima, na temelju predloženih kriterija, načela, smjernica i preporuka, te svoga iskustva, analiza i procjene odabirati kako će i pomoću kojih tekstova i izvora njihovi učenici ostvariti ishode učenja. Učenici će istraživati i otkrivati koristeći prethodno usvojena znanja i iskustva. To omogućava individualizaciju nastave koja će tako biti učinkovitija i zanimljivija. Savremeni odgojno-obrazovni proces prepoznatljiv je po usmjerenosti na učenika. Pomoću ishoda učenja prilikom planiranja i programiranja aktivnosti poučavanja i učenja moguće je ostvariti takav pristup. Prednosti primjene ishoda učenja u osnovnom obrazovanju su brojne, vrednujemo ih u odnosu na to šta pružaju učenicima i nastavnicima. Učenicima pomažu da shvate šta je to što se od njih očekuje, doprinose racionalizaciji nastave i učenja i omogućavaju (samo)praćenje napredovanja. Daju im konkretnu predstavu o tome šta treba znati na kraju realizacije određene teme, cjeline, predmeta, razreda, pa i na kraju osnovne škole. Ishodi učenja mogu olakšati i pripreme učenika za pisane i usmene provjere. Predstavljaju osnov za izbor nastavnih sadržaja, što nastavniku daje slobodu da u nastavi koristi različite izvore i da učenike upućuje na to da tragaju za novim izvorima saznanja. Precizno definirani ishodi učenja omogućavaju i lakši izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka, čime se olakšava didaktičko-metodičko kreiranje procesa poučavanja i učenja. Osim toga što ishodi učenja impliciraju aktivnosti učenika u nastavi i učenju, njihovom primjenom mogu se diferencirati zadaci za vrednovanje učeničkog izraza.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

U okviru predmeta Bosanski jezik i književnost učenici stvaraju (govore, pišu), percipiraju (slušaju, čitaju) i analiziraju svojem uzrastu odgovarajuće umjetničke i neumjetničke tekstove. Radeći na tekstu, učenici razvijaju svoje sazajne i stvaralačke sposobnosti i sposobnosti sporazumijevanja, te upoznaju osnovne razlike u prihvatanju i stvaranju neumjetničkih i umjetničkih tekstova. Učenici se osposobljavaju za percipiranje i stvaranje usmenih i pisanih neumjetničkih tekstova. Prilikom slušanja čitanja usmjeravaju se na razmišljanje o onome što percipiraju, tj. na kritičko prihvatanje teksta. Također je važno da prilikom govora / pisanja utemelje svoje mišljenje o tekstu. Učenici treba da shvate da je stvaranje

teksta planirana aktivnost, tokom koje treba uzimati u obzir onoga/onu kome/kojoj je tekst namijenjen, mogućnosti i zakonitosti jezika koji se koristi, i dobro poznavati temu o kojoj se govori /piše. Kod obrade neumjetničkih tekstova jednako su važne, pa stoga i jednako zastupljene, sve četiri aktivnosti sporazumijevanja – kod rada u školi, posebno slušanje i govor (jer preovladava saradničko učenje), a zatim i čitanje kao polazna tačka za pragmatičnu, vrijednosnu i gramatičku analizu tekstova. Kad učenici savladaju tehniku čitanja, čitanje u školi se procentualno smanjuje, a povećava se broj aktivnosti u okviru kojih učenici saraduju kroz rad, stvaraju nove proizvode, upoređuju mišljenja, o njima razgovaraju, otkrivaju razlike, traže uzroke... Kod domaćih zadataka preovladava čitanje, a posebno pisanje (aktivnosti prije i za vrijeme pisanja teza, a poslije toga prepisivanje ispravljenog teksta i priprema za govorni nastup). Rad na umjetničkim tekstovima i u sedmom razredu osnovne škole zasniva se na komunikacijskom modelu književnoga vaspitanja. Osnovni cilj jeste očuvati učenikovo/učeničino interesovanje za čitanje i slušanje umjetničkih tekstova i razvijati sposobnosti stvaralačkoga dijaloga s umjetničkim tekstom. Pošto u čitalačkom razvoju učenika u uzrastu između osme i dvanaeste godine veoma često dolazi do usmjeravanja literarnog interesovanja na proznu literaturu s napetom (često kriminalističkom, avanturističkom) pričom, dobro je birati takve tekstove i u školskoj nastavi književnosti. Uz to u drugom trogodištu sistematski se njeguje i razvija učenikovo/učeničino interesovanje za fantastičnu literaturu: narodnu bajku, autorsku bajku i fantastičnu priču. Istovremeno, učenike podstičemo na kreativno stvaranje umjetničkih tekstova i oblikovanje sopstvenih svjetova iz mašte.

Književni tekstovi u sedmome razredu razvrstani su po književnim rodovima – lirika, epika i drama. Izbor djela zasnovan je na principu prilagođenosti uzrastu.

Broj tekstova za domaću lekturu prilagođen je potrebama i obimu tekstova u školskoj lektiri. Popis predloženih književnih tekstova je okvirni i neobavezujući, a sastavljen je tako da nudi izbor antologijskih i savremenih djela različitih žanrova (poetski, prozni i dramski tekstovi) i tematike primjerene starosnoj i spoznajnoj recepciji učenika kojima je namijenjen; na popisu su i tekstovi koji su se i dosad čitali, no osvježen je dodatnom literaturom. Svaki nastavnik može odabrati i djelo koje nije na predloženom popisu ako smatra da pomoću njega učenici mogu ostvariti koji od ishoda. Učenik će tijekom školovanja izabrati najmanje jedan tekst kojega će moći predstaviti i obrazložiti razloge svoga izbora. Dopunski izbor tekstova dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda. Sa ovoga popisa nastavnik bira tri djela. U programu su zastupljeni i naučnopopularni i informativni tekstovi.

Zbog toga što je proučavanje književnoumjetničkog djela složen proces, motiviranje učenika mora biti početni korak da bi se u što većoj mjeri primjenjivalo jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i gledišta.

Prilikom tumačenja teksta učenike treba navikavati da svoje utiske, stavove i sudove o književnom djelu potkrepljuju činjenicama iz samoga teksta. Tako će učenici biti osposobljeni za samostalni iskaz, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova.

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim bosanskim jezikom. Otuda zahtjevi u ovom programu nisu usmereni samo na usvajanje jezičkih pravila i gramatičke norme, već i na razumijevanje njihove funkcije i pravilnu primjenu u usmenom i pismenom izražavanju.

Kada se u sadržajima programa navode nastavne jedinice koje su učenici već obrađivali u nižim razredima, podrazumijeva se da se stepen usvojenosti i sposobnost primjene ranije obrađenog gradiva provjerava, a ponavljanje i uvježbavanje na novim primjerima prethodi obradi novih sadržaja, čime se obezbjeđuje kontinuitet rada i sistematičnost u povezivanju novog gradiva sa postojećim znanjima.

Komunikacijsko-funkcionalni pristup poučavanju gramatike polazi od jezičnoga znanja koje svako dijete spontano usvaja, na temelju toga jezične se sposobnosti dovode do vještina, naprimjer da učenik može samostalno sastavljati tekstove: pisati ih i govoriti u skladu sa pravopisnim i ostalim gramatičkim pravilima. Jezična znanja usvajaju se na upotrebnj razini (metajezikna znanja poučavaju se na temelju jezičnih znanja), što znači da će se, naprimjer, učenik koristiti jednostavnim i složenim glagolskim oblicima i tačno pisati i govoriti glagolske oblike, a tek potom utvrditi pravila o tome. Provjeravat će se i vrjednovati pravilna upotreba, a ne definicije glagolskih oblika. Jezično se gradivo, dakle, ne uči izdvojeno iz konteksta da bi se vrste riječi, padežni ili glagolski oblici razvrstavali u tablice, ili da bi se u rečenici analizirala služba riječi, nego da učenik može stvoriti tekst na standardnome bosanskome jeziku. Pristup književnosti usmjeren je na razvijanje čitalačkih navika i kulture čitanja. Učenici će izražavati svoje stavove i mišljenja o književnome tekstu, a književnoteorijska znanja usvajaju se s obzirom na odabrani književni tekst.

JEZIČKA KULTURA

Razvijanje i unapređivanje jezičke kulture učenika predstavlja jedan od najznačajnijih zadataka nastave maternjega jezika. Jedan od osnovnih zadataka nastave jezičke kulture odnosi se na usavršavanje jezičkoizražajnih sredstava kod učenika, a njen krajnji cilj je da učenici budu osposobljeni za uspostavljanje kvalitetne i svrsishodne komunikacije. Oblast *Jezička kultura* obuhvata usmeno i pismeno izražavanje. Nastavni rad u ovoj oblasti realizuje se u sadejstvu sa drugim oblastima predmeta.

Za oblikovanje govora bitno je da se učenici usmjere na vezani tekst. U ovom predmetnom području postoje tri temeljna tipa vezanog teksta. Za opisivanje kao tip vezanog teksta bitan je prostorni razvoj bez slijeza. Za pripovijedanje je bitan vremenski razvoj i vremenski slijed događaja, a za raspravljavanje logički razvoj misli i logički slijed.

Učenike je potrebno poučiti da je za opisivanje karakteristična paralelna veza među rečenicama i istorodnost predikata, za pripovijedanje važan vremenski suodnos predikata i lančana veza, a za raspravljavanje lančana veza među rečenicama. Specifičnost ovih oblika izražavanja omogućava da se razviju i specifične sposobnosti. Uz ovo se veže moć posmatranja i zapažanja. Uz pripovijedanje, veže se sposobnost pamćenja, a uz raspravljavanje veže se moć logičkog mišljenja, zaključivanja. Sve ove potrebno je prilagoditi uzrastu učenika. Razvijanje jezičke kulture jedan je od najvažnijih zadataka nastave maternjega jezika. Ova cjelina, iako je programski zamišljena kao zasebna, u neraskidivoj vezi je sa nastavnim cjelinama iz oblasti jezika i književnosti. Neophodno je da učenici uoče razliku između govornoga i pisanoga jezika. U govornome jeziku obično se upotrebljavaju kraće i stilski neuređene rečenice.

Nastava jezičke kulture upućuje učenike na kvalitetnu komunikaciju, u kojoj se poštuju pravila kulturnoga razgovora, te im omogućavaju spoznaju da je sloboda govora osnovno ljudsko pravo svake osobe. Učenike treba osposobiti u područjima govora, slušanja, čitanja i pisanja. Nastava izražavanja uglavnom se obrađuje u sklopu sadržaja nastave jezika i književnosti. Tako se ostvaruje korelacija unutar svih nastavnih područja unutar predmeta. Nastava je upotpunjena morfološkim, leksičkim i semantičkim vježbama koje su u korelaciji sa nastavnim sadržajima iz oblasti jezika i književnosti. Teme pismenih zadataka moraju pratiti sadržaje iz književnosti i jezičke kulture.

MEDIJSKA KULTURA

Sa pojedinim elementima medijske pismenosti učenike treba upoznati kroz povezivanje: pojam časopis upoznati na konkretnome tekstu iz časopisa po izboru; pojam radio upoznati kroz obradu predviđenog teksta. Važno je uspostaviti vezu između filma i književnih djela koja su bila inspiracija za stvaranje određenog filma. Oblast medijske kulture važno je povezati sa ostalim oblastima, kako sa jezikom i jezičkom kulturom, tako i sa književnošću kroz usporedbe i komparacije književnih djela sa njihovim medijskim prikazima.

II. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja za predmet *Bosanski jezik i književnost* za sedmi razred osnovne škole koncipiran je tako da svaka nastavna tema i sadržaji koji se nalaze u okviru nje budu usmjereni na ishode koje bi učenik trebalo usvojiti. Time se postiže indirektno povezivanje sa definiranim

obrazovnim standardima za ovaj predmet. Početna procjena nivoa znanja i dosadašnjeg napredovanja učenika vrši se uz pomoć inicijalnog testiranja, a svaka naredna procjena bit će zasnovana na stalnom praćenju i bilježenju aktivnosti i učeničkog napredovanja. Formativno vrednovanje predstavlja savremenu metodu procjene kvaliteta znanja koje je usvojeno tokom jednog perioda procesa nastave i učenja. Njegov rezultat daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o tome koji dio gradiva je dobro naučen, a na kojem treba još raditi i koja metoda u procesu nastave i učenja je efikasna, a koju treba mijenjati. Ovakav vid vrednovanja predstavlja polaznu osnovu za koncipiranje dugoročnog planiranja nastave. Na osnovu formativnog vrednovanja, na kraju određene nastavne cjeline ili nastavnoga ciklusa, vrši se sumativno vrednovanje iskazano brojčanom ocjenom. Sumativno vrednovanje predstavlja procjenu ishoda učenja i pruža nam informacije o kvalitetu učenikovog znanja u toku i na kraju nastavnoga procesa.